Mkulima Mbunifu

Jarida la kilimo endelevu Afrika Mashariki

biovision

Toleo la 14 Septemba, 2013

Hongera *Mkulima Mbunifu*

Ni dhahiri kuwa kila mtu anapoanzisha jambo fulani, anategemea kupiga hatua na kupata mafanikio juu ya jambo husika, na kunapokuwa na mafanikio huambatana na furaha isiyo kifani.

Tangu kuanzishwa jarida la *Mkulima Mbunifu*, tumekuwa tukishiriki katika shughuli za wakulima nchini Tanzania ikiwa ni pamoja na kushiriki maonesho ya wakulima *Nane Nane*. Kwa mwaka huu, tumepiga hatua zaidi kwa kuwa huduma yetu imeweza kutambulika zaidi miongoni mwa jamii ya wakulima na hata serikalini.

Kwa hatua hiyo, *MkM* limeweza kushika nafasi ya pili kwenye kundi la waendelezaji wa teknolojia na kusambaza taarifa zinazohusiana na kilimo na ufugaji.

Mafanikio haya si kutokana na watayarishaji wa machapisho ya *Mkulima Mbunifu* tu, ni yetu sote wakulima na wafugaji kwa kuwa ndio wadau wakubwa wa kazi hizi. Yote yanayochapishwa humu yanatokana na ninyi wenyewe.

Shime tuzidishe ushirikiano wetu, na kuyatumia yale yote yanayochapishwa katika jarida hili. Hongera kwa Wakulima Wote Wabunifu, wanaofuga na kulima, pia kuvumbua nyenzo madhubuti zinazowasaidia katika shughuli za kila siku.

Yaliyomo

Nyuki	3
Manufaa ya chanjo	5

Umuhimu wa vitalu	7

Mpendwa mkulima,

Kwa kawaida mwezi wa nane hapa nchini Tanzania, huwa ni mwezi wenye shamrashamra nyingi zinazohusiana na shughuli za kilimo na ufugaji tangu mwanzoni kabisa mwa mwezi.

Katika kipindi hiki wakulima, wafugaji na wadau wengine hupata nafasi ya kuonesha kazi zao ikiwa ni pamoja na matunda yatokanayo na kilimo na ufugaji. Kipindi hiki kimetengwa kuwa mahususi kwa wakulima kuweza kukutana katika maonesho ya Nane Nane ili kuweza kubadilishana uzoefu na kuweza kuvumbua fursa nyingine zinazoweza kuwapatia ufanisi zaidi katika shughuli zao.

Kama ilivyo miaka mingine yote, mwaka huu pia maonesho haya yalifanyika katika kanda tano ukiwa ni mwaka wa ishirini tangu kuanzishwa kwa maonesho haya nchini Tanzania.

Ni jambo la kufurahisha kuona kuwa serikali kupitia Wizara ya kilimo na chakula walibuni maonesho hayo na kuyaendeleza kila mwaka kwa kushirikiana na chama cha wakulima hapa nchini TASO, kwa kuwa ndiyo njia pekee na fursa kubwa kwa wakulima kuweza kujionesha na kupaza sauti kwa pamoja.

Pamoja na fursa hii muhimu kwa wakulima na wafugaji, inasikitisha kuona kuwa wakulima bado hawajaweza kuitambua na kuitumia kweli kama ni nafasi yao na haki kwao. Idadi ya wakulima na wafugaji wanaojitokeza kuonesha kazi zao, na kutembelea maoesho haya imekuwa ni ndogo sana ukilinganisha na wafanyabiashara ambao wamevamia maonesho haya ya nane nane.

Ni vizuri wakulima wakajitambua na kujitokeza kunapokuwa na nafasi kama hizi kwani hautaishia kuonesha kazi zako tu, ila pia ni fursa ya wewe mkulima na mfugaji kuweza kujifunza namna ya kuongeza tija katika shughuli zako, kufanya utambulike, na pia kupata fursa ya soko la mazao ya kilimo na ufugaji au bidhaa za kilimo unazozalisha.

Mwisho niwapongeze wale wote walioweza kushiriki na kuonesha namna ambavyo wamepiga hatua katika sekta ya kilimo na mifugo, na watumie yale mapya ambayo wamejifunza ili kujiletea maendeleo zaidi.

MkM kwenye mtandao

Njia ya mtandao yaani internet, inawasaidia wale wote ambao hawana namna ya kupata machapisho ya jarida la Mkulima Mbunifu moja kwa moja, kusoma kwenye mtandao na hata kupakua nakala zao wao wenyewe. Ni rahisi sana, nenda kwenye anuani hizi:

mkulimambunifu.org
http://issuu.com/mkulimambunifu

http://www.facebook.com/mkulimambunifu

https://twitter.com/mkulimambunifu

Soma Mkulima Mbunifu na utujulishe unaonaje mada zinazochapishwa katika jarida hili la wakulima.

Pia habari yako inaweza kuchapishwa katika jarida hili. Tuma maoni kwenye anuani hii; info@mkulimambunifu.org au tupigie +255 717 266 007, +255 785 133 005. Ushiriki wako ni muhimu.

Kazi isiyotiliwa maanani yenye kipato kikubwa

Kwa miaka mingi wafugaji na wakulima walio wengi, wamekuwa wakifanya ufugaji wa nyuki kama mazoea, na bila kujali wala kufahamu kuwa ni kazi ambayo inaweza kumpatia mfugaji pesa nyingi bila kutumia gharama kubwa kama ilivyo kwa kazi nyingine.

Ukweli ni kuwa ufugaji wa nyuki ni shughuli isiyohitaji gharama kubwa lakini yenye manufaa makubwa. *Soma Uk wa 3*

Mpunga zao muhimu lenye gharama nafuu

Kwa muda mrefu nimekuwa nikisumbuka ni wapi nipate elimu ya kilimo. Navutiwa na kilimo cha mpunga naomba maelezo – anauliza msomaji wa MkM kutoka Pwani

Ayubu Nnko

Mpunga ni zao la nafaka ambalo wananchi wengi hulitumia na kutegemea kwa ajili ya chakula. Zao la mpunga linashika nafasi ya pili kwenye mazao ya chakula baada ya mahindi.

Zao la mpunga nchini Tanzania linalimwa zaidi katika mikoa ya Morogoro, Arusha, Shinyanga, Tanga, Mwanza Tabora, Mbeya, Rukwa, Manyara, Iringa na Kigoma.

Wananchi walio wengi hutumia kwa ajili ya chakula hasa nyakati za usiku. Kutokana na mahitaji yake kuwa makubwa hasa kutokana na ongezeko la watu, uzalishaji wa mpunga nao umekuwa ukiongezeka siku hadi siku.

Hivi sasa, nchi ya Tanzania ina eneo la uzalishaji wa mpunga lipatalo hekta 854 000 ambapo uzalishaji ni zaidi ya tani 2,213,020 kwa msimu.

Mpunga ukiwa shambani

Uzalishaji

Zao la mpunga linastawi kwenye eneo lenye udongo wa mfinyanzi (udongo unaotuamisha maji). Eneo hilo ni lazima pia liwe na maji mengi kwa kuwa zao hili linahitaji kiasi kikubwa cha maji ili kustawi.

Zao hili ni rahisi kuzalisha kwa kuwa halihitaji mbolea nyingi kama ilivyo kwa aina nyingine za mazao, halikadhalika hakuna magonjwa mengi yanayoshambulia zao la mpunga.

Aina za mpunga

Kuna aina nyingi za mpunga ila baadhi miongoni mwa zinazofanya vizuri ni pamoja na Super, Karamata, Kahogo, na Saro.

Matumizi: Hili ni zao la chakula, na pia ni zao la biashara, ambapo kuna aina nyingi ya bidhaa zinazoweza kutengenezwa kutokana na zao hili.

Namna ya kupanda

Kuna aina tatu za upandaji wa mpunga.

- Unaweza kupanda kwa kumwaga mbegu shambani. Mbinu hii hurahisisha nguvu kazi. Hata hivyo mbinu hii ina hasara zake kama vile kiwango cha mbegu zinazoota, na pia uwepo wa magugu mengi katika eneo husika.
- Kupanda kwa mstari. Hii ni aiana nzuri zaidi na inayopendekezwa kitaalamu, ambapo mbegu hupandwa kwenye kitalu na kisha baadae hupandwa shambani kwenye shamba lililoandaliwa baada ya wiki 3 mpaka 4, kulingana na mwanga wa jua, joto na aina.

Uandaaji wa kitalu

- Lima wanalau wiki 2 kabla ya kupanda na kumwagilia.
- Tengeneza jaruba wiki 1 kabla ya kupanda mbegu na utengeneze kitalu kilichoinuka.
- Tiririsha maji kutoka kwenye kitalu siku moja kabla ya kupanda ili kuimarisha tabaka la juu la udongo.
- Endapo udongo unaofunika kitalu ni laini sana, mbegu zilizopandwa kwa kufukiwa chini zinawea zisiote vizuri.
- Nyeshea siku chache baada ya kupanda ili kuwezesha udongo kuwa na unyevu, na kwa kadri mbegu zinavyo ota dhibiti maji yasizidi sentimita 1 mpaka 3 kulingana na miche inavyokua.
- Ongeza maji mpaka kufikia kiasi cha sentimita 10 siku moja kabla ya kuhamisha miche ili kurahisisha kulainisha udongo uliong'ang'ania kwenye mizizi. Hii itafanya uhamishaji kuwa mrahisi.

Kuandaa shamba la mpunga

(a) *Umwagiliaji*: Maandalizi ya shamba huanza kwa kumwagilia kwanza sehemu ya shamba mpunga utakapopandwa, maji yajae kiasi cha sentimita 10 kisha lilimwe. Inashauriwa kuwa shamba lilimwe na kisha kunyeshewa tena walau siku 15 kabla ya kupanda.

(b)*Nafasi*: Nafasi hutegemeana na aina ya mpunga. Mfano, mpunga aina ya "Basmati 217" inapasa kupandwa kwa nafasi ya sentimita 20x10. Aina nyinginezo zinaweza kuwa 20x20.

Inashauriwa kupanda kwa mistari kwa kuwa upandaji wa aina hii ndiyo wenye matokeo mazuri kiuzalishaji, na hurahisisha kazi hata wakati wa palizi.

Muda

Zao hili huchukua muda wa miezi 5 - 6 tangu kupandwa hadi kuvuna.

Uhifadhi

Mpunga unaweza kuwekwa kwenye magunia na kuhifadhiwa stoo kwa muda mrefu bila kuwekwa dawa, hii ni kwa sababu wadudu wanaoshambulia mpunga sio wengi.

Soko

Mchele wa Tanzania una soko zuri la ndani na nje ya nchi, jambo linalofanya uzalishaji pia uongezeke. Kasi ya ongezeko la watu hapa nchini pia ni kichocheo cha ukuaji wa soko kutokana na uhitaji wa zao hili.

Changamoto

Tatizo kubwa linalokabili zao hili nchini Tanzania ni uhaba wa ardhi ya kutosha inayotosheleza uzalishaji wa zao hili kwa wingi. Hii inatokana na maeneo mengi kutumiwa na wakulima na wafugaji.

Kwa maelezo zaidi juu ya kilimo cha mpunga unaweza kuwasiliana na Simon Mshashi kwa simu +255 683 848 318 ■

Mkulima Mbunifu ni jarida huru kwa jamii ya wakulima Afrika Mashariki. Jarida hili linaeneza habari za kilimo hai na kuruhusu majadiliano katika nyanja zote za kilimo endelevu. Jarida hili linatayarishwa kila mwezi na *The Organic Farmer*, Nairobi, ni moja wapo ya mradi wa mawasiliano ya wakulima unaotekelezwa na Biovision (www.organicfarmermagazine.org) kwa ushirikiano na Sustainable Agriculture Tanzania (SAT), (www.kilimo.org), Morogoro. Jarida hili linasambazwa kwa wakulima bila malipo.

Mkulima Mbunifu linafadhiliwa na Biovision - www.biovision.ch, Swiss Development Agency (SDC) - www.swiss-corporation.admin.ch, na USAID-TAPP – www.fintrac.com.

Wachapishaji African Insect Science for Food and Health (icipe), S.L.P 30772 - 00100 Nairobi, KENYA, Simu +254 20 863 2000, icipe@icipe.org, www.icipe.org

Mpangilio I-A-V (k), +254 720 419 584
Wahariri Ayubu S. Nnko, John Cheburet, Caroline Nyakundi
Anuani *Mkulima Mbunifu* Makongoro Street, S.L.P 14402, Arusha, Tanzania
Ujumbe Mfupi Pekee: 0785 496 036, 0753 963 165
Piga Simu 0717 266 007, 0785 133 005
Barua pepe info@mkulimambunifu.org, www.mkulimambunifu.org

Jenga nyumba ya nyuki upate faida zaidi

Kufuga nyuki na kuzalisha asali kwa mtindo wa kisasa kwa kujenga nyumba ya nyuki inamwezesha mfugaji kuongeza uzalishaji pamoja na kipato.

Ayubu Nnko

Ufugaji wa nyuki ni kazi ambayo imekuwepo na kudumu kwa karne nyingi sana. Shughuli ya ufugaji wa nyuki nchini Tanzania hasa katika mkoa wa Tabora ambao ni maarufu kwa uzalishaji wa asali, ilianza kutambulika rasmi tangu mwaka 1884, wakoloni kama vile Rebman na Craft walipofika katika eneo hilo.

Katika kipindi hicho, jamii ya eneo hilo walikuwa wanafuga nyuki kwenye magome ya miti, vibuyu, vyungu, mapango, vichuguu na kwenye miamba. Baada ya muda ufugaji ulipiga hatua kidogo na watu wengi wakawa wanafuga kwa kutumia mizinga iliyochongwa kutoka kwenye magogo ya miti. Ufugaji wa aina hii umedumu kwa karne nyingi kote nchini Tanzania.

Kutokana na uhitaji na ongezeko la matumizi ya bidhaa za nyuki, kulifanyika tafiti mbalimbali ambazo ziliweza kuboresha ufugaji wa nyuki kwa kuwa na mizinga ya kisasa ambayo imewezesha uzalishaji wa asali kuwa mkubwa na kuongeza pato la wafugaji tofauti na ilivyokuwa hapo awali.

Tafiti hazikuishia kwenye kuboresha mizinga tu, ila siku hadi siku kunavumbuliwa namna bora zaidi za kuimarisha uzalishaji wa nyuki. Katika makala hii, tutazungumzia namna ambavyo unaweza kuwajengea nyuki nyumba ili kuboresha mazingira yao ya uzalishaji, na hatimae kupata ufanisi zaidi.

Nyumba ya nyuki

Hii ni aina mpya ya ufugaji wa nyuki ambapo unaweza kujenga kibanda au nyumba kisha kuweka mizinga idadi unayohitaji.

Ni kwa nini kujenga nyumba au kibanda?

• Ni muhimu kufuga nyuki kwenye kibanda au kwenye nyumba kwa sababu inasaidia kudhibiti wizi wa mizinga, pamoja na wanyama wanaokula asali na kudhuru nyuki.

• Inarahisisha utunzaji wa mizinga na kuwafanya nyuki wasihame kwenda sehemu nyingine.

• Inasaidia watu wengi kujifunza namna nzuri ya ufugaji wa nyuki, ikiwa ni pamoja na watoto, jambo ambalo linafanya shughuli hii kuwa endelevu.

• Ufugaji wa aina hii unasaidia kuwakinga nyuki dhidi ya majanga kama vile moto, na mafuriko.

• Inawaepusha nyuki na usumbufu unaoweza kuwafanya wasizalishe kwa kiwango kinachotakiwa.

• Uzalishaji unaongezeka. Hii ni kwa sababu mizinga inayotumika ni ile ya kibiashara. Mzinga 1 unapata asali kilo 30 sawa na lita 20.

Kibanda cha kuwekea mizinga ya nyuki

Aina ya nyumba

Unaweza kujenga nyumba yenye upana wa futi 3 na urefu wa futi 9. Nyumba hii inaweza kuchukua mizinga hamsini. Halikadhalika, unaweza kujenga kibanda chenye ukubwa sawa na huo.

Eneo linalofaa

• Ili kuwa na ufanisi mzuri, nyumba hii inafaa kujengwa nje kidogo ya makazi ya watu.

• Kusiwe na mifugo karibu.

•Iwe sehemu ambayo watoto hawawezi kufika.

• Isiwe karibu na njia ambayo watu wanapita mara kwa mara.

• Kusiwe na aina ya mimea ambayo nyuki hawapendi.

• Kuwe na maji karibu.

Mavuno

Baada ya kujenga nyumba, kuweka mizinga na nyuki kuingia, unaweza kuvuna kwa mara ya kwanza baada ya miezi mitatu. Utaweza kupata mavuno mazuri endapo utavuna kabla nyuki na wadudu wengine hawajaanza kula asali.

Ni muhimu kuhakikisha kuwa wadudu waharibifu kama vile sisimizi, mende na wengineo wanadhibitiwa ili kutokuathiri uzalishaji wa asali.

Hakikisha unavuna kitaalamu ili kuepuka upotevu wa asali. Endapo nyuki wametunzwa vizuri na kwenye mazingira mazuri, unaweza kuvuna asali mara tatu kwa mwaka. Katika mzinga mpya nyuki wana uwezo wa kutengeneza masega kwa siku tatu na kuanza uzalishaji wa asali.

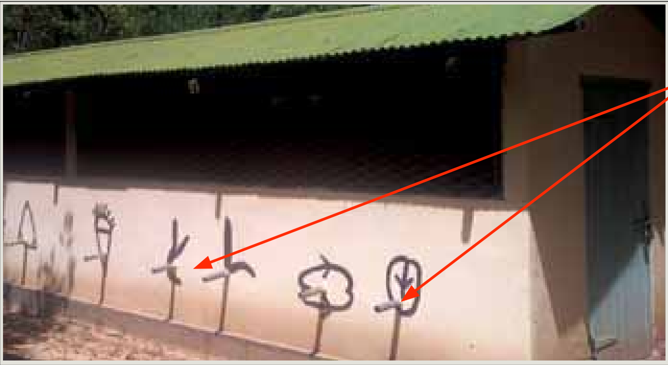

Hizi ni alama na sehemu ya kuingilia kwenye mizinga iliyomo ndani ya nyumba. Alama hizi humwezesha nyuki kutambua ulipo mzinga wake bila kupotea

Ni nini umuhimu wa asali

• Asali inatumika kama chakula

• Inatumika kama tiba ya magonjwa mbalimbali

• Hutumika kutibu majeraha

• Ni chanzo kizuri cha kipato

• Hutumika katika kutengeneza dawa za binadamu

***Asali inaweza kuhifadhiwa kwa miaka mingi sana bila kuharibika. Hii inatokana na wingi wa dawa maalum iliyo nayo inayofanya isiharibike.**

Inaendelea Uk 6

Kwa maelezo zaidi juu ya ufugji wa kisasa wa nyuki wasiliana na Kinanda Kachelema kutoka SEED Tabora kwa simu +255 783 212 263

Habari njema kwa mkulima wa nafaka!

Kwa miaka mingi, wakulima wamekuwa wakitaabika na kupata hasara kutokana na ukosefu wa soko la uhakika la mazao yao. Mara nyingi, wakulima wanauza mazao yao kwa wachuuzi, na kupata hasara kubwa kwa sababu bei ya kuuza ni ya chini ukilinganisha na gharama za uzalishaji.

Kwa sasa, kilio cha wakulima kimesikika na kinaelekea kwisha hatua kwa hatua. Hii inatokana na Serikali ya Tanzania kutangaza kuwa kuanzia mwakani itanunua mazao yote ya nafaka ili wakulima wawe na soko la uhakika.

Hili limebainika wakati wa maonesho ya wakulima ya Nane Nane, ambapo mchumi wa bodi mpya ya mazao ya nafaka Edwin Mkwenda alisema serikali tayari imekabidhi maghala yote yaliyokuwa chini ya shirika la usagishaji la Taifa (NMC) ambayo hayakubinafsishwa kwenye kanda saba za nchi kwa bodi ya mazao ili kutunza mazao yatakayonunuliwa.

Aliyataja mazao ya nafaka yatakayonunuliwa kuwa ni pamoja na mpunga, maharagwe, karanga, choroko, ulezi, ufuta, na mahindi. Mazao yote hayo yatanunuliwa kwa bei ya ushindani katika soko.

Kuundwa kwa bodi ya mazao ni ukombozi kwa wakulima kwa kuwa sasa watakuwa na uhakika wa kupata soko kwa ajili ya mazao yao. Hivyo, ni jukumu lako mkulima kuongeza bidii katika uzalishaji ikiwa ni pamoja na kuzingatia uzalishaji bora.

Mahindi

Mtama

Ufuta

Maharagwe

Unaweza kuepusha uharibifu wa mazingira kwa kutumia jiko-kapu

Uvumbizi wa jiko-kapu unachangia kupunguza matumizi ya kuni, hivyo, kuhifadhi misitu na kupunguza madhara yatokanayo na kukata misitu kama vile mbadiliko ya tabia nchi.

Siku za hivi karibuni, kumekuwa na uharibifu mkubwa wa misitu, unaotokana na ukataji miti kwa ajili ya kupata nishati, hasa mkaa na kuni kwa ajili ya matumizi ya nyumani na viwanda vidogo vidogo.

Hali hii imekuwa na madhara makubwa sana kwa dunia nzima huku wakulima wakiwa ni wahanga wakubwa, kwa kuwa mabadiliko ya tabia nchi yamekuwa dhahiri. Kumekuwa na ongezeko kubwa la joto, ukosefu na upungufu wa mvua, na majira ya mwaka kubadilika kwa ujumla.

Katika kupambana na uharibifu huu wa misitu na kusababisha madhara, watu mbalimbali wamekuwa wakiumiza vichwa kuona ni kwa namna gani wanavyoweza kuleta suluhu katika jambo hili hasa kupata utatuzi wa nishati mbadala kwa matumizi ya nyumbani.

Penina Kinisa ni mmoja wa wanawake wanaozingatia utunzaji wa mazingira, na kutafuta njia ya kukabiliana na uharibu wa mazingira. Ili kufanikisha hilo, ameweza kubuni jiko-kapu, ambalo amelifanyia utafiti toka mwaka 2011 na kukamilisha 2012. Jiko hili limedhihirisha uwezo mkubwa wa kuweza kupunguza gharama na matumizi ya kuni na mkaa kwa ajili ya mapishi.

Namna ya kutengeneza

Ili kuweza kuwa na jiko hilo, unahitaji kuwa na kapu, maranda, mifuko ya nailoni, na kitambaa cheusi.

Penina Kinisa mvumbuzi wa jiko-kapu

Baada ya kuwa na mahitaji hayo, jaza maranda kwenye mifuko, kisha zungushia kitambaa cheusi kwa nje na uweke kwenye kapu kuzunguka. Hakikisha kuwa unaacha nafasi itakayotosha ukubwa wa sufuria lako.

Andaa mahitaji ya chakula unachotaka kupika. Changanya vitu vyote pamoja, kisha chemsha kwenye moto kufikia kiwango cha kuchemka cha nyuzi joto 100.

Epua na umimine kwenye sufuria utakaloweka kwenye jiko-kapu na liwe na mfuniko.Tumbukiza kwenye kapu hilo, funika na kisha ufunike kwa mfuko wenye maranda uliozungushiwa kitambaa cheusi ili kuhifadhi joto vizuri.

Acha chakula chako kwenya kapu hilo kwa muda wa nusu saa hadi saa moja. Baada ya muda huo, chakula chako kitakuwa tayari. Jiko-kapu hili linaweza pia kutumika kama chombo cha kuhifadhia chakula ili kubakia kikiwa cha moto (*hotpot*).

**Jiko hili linaweza kutumika kupika aina zote za vyakula isipokuwa ugali.*
Kwa maelezo zaidi, unaweza kuwasiliana na Penina kwa simu +255 754 875 165

Chanjo ni muhimu kwa ng'ombe wako

Ni rahisi sana kukuta mfugaji anapotaka kuanza mradi wa ufugaji akiwaza kupata pesa za kununua ng'ombe, kujenga banda na kisha kutafuta ng'ombe aliye bora na kumnunua akiamini kuwa kilichobakia ni malisho tu kisha kufikia mafanikio.

Kwa kuwaza hivyo tu, ni wazi kuwa kama mfugaji unajitengenezea hasara wewe mwenyewe. Ni muhimu sana kukumbuka na kuzingatia kuwa ili ng'ombe wako wawe na afya nzuri itakayowezesha kufikia mafanikio mazuri, wanahitaji kupata dawa ya minyoo kila baada ya miezi mitatu, hali kadhalika chanjo kwa ajili ya kuzui magonjwa ya aina mbalimbali yanayoweza kusababisha hasara endapo ng'ombe wako hawatapata chanjo.

Inashauriwa kuwasiliana na wataalamu wa mifugo walio katika eneo lako mara kwa mara ili kufahamu aina ya chanjo ambayo inafaa kutolewa kwa mifugo yako kwa kipindi hicho na kwa muda muafaka. Kamwe usikae bila kuwachanja ng'ombe wako katika kipindi muafaka.

Aina za chanjo

Kuna aina nyingi za chanjo, na chanjo hizo zimegawanyika katika makundi mawili, chanjo hai na chanjo mfu.

Chanjo mfu inabidi irudiwe kila mwaka au zaidi kulingana na aina ya ugonjwa. Chanjo hai huchomwa mara moja kwa mwaka au miaka mitatu kisha kurudiwa tena. Chanjo hizi hutolewa kwa ajili ya magonjwa yanayosababishwa na bakteria na virusi.

Magonjwa yanayosababishwa na virusi hayana tiba maalumu. Kinachotibiwa ni magonjwa yanayosababishwa na matokeo ya kudhuriwa na virusi, mfano vidonda.

Ni muhimu kuchanja ng'ombe na mifugo wengine kabla ya aina flani ya ugonjwa kusambaa.

Mambo ya kuzingatia kwenye ulishaji wa ng'ombe

Mwanzo wa kuzalisha maziwa

Wakati huu lisha ng'ombe kwa mfumo ambao, atazalisha kiasi kikubwa cha maziwa bila kupoteza uzito kwa kiasi kikubwa. Utaratibu wa kulisha unatakiwa kuwa ongezeko la virutubisho taratibu kwa kiwango cha kilo 0.5 - 1 kwa siku, kuanzia kilo 2.5 kwa siku, huku uzalishaji wa maziwa ukiongezeka. Simamisha ongezeko la kulisha virutubisho endapo hakutakuwa na ongezeko la maziwa.

Kulisha ng'ombe kwa kiwango cha chini wakati anapoanza kukamuliwa itasababisha uzalishaji mdogo wa maziwa, na pia atakuwa na dalili hafifu anapofikia wakati wa kuwa kwenye joto. Endapo hauna kipato cha kutosha kumlisha ng'ombe virutubisho wakati wote, ni bora ukamlisha wakati wa kuanza uzalishaji wa maziwa tu na kuacha anapoelekea mwishoni.

Kipindi cha kati na mwisho

Wakati ng'ombe anapofikia kipindi cha mwisho uzalishaji wa maziwa hupungua kwa haraka sana. Katika kipindi hiki, ng'ombe ni lazima alishwe kufuatana na kiwango cha maziwa anachozalisha. Kiwango cha malisho kinaweza kutolewa kulingana na aina ya malisho.

Kwa wastani, mfugaji anashauriwa kulisha kiwango cha kilo 1, ya chakula cha kuongeza maziwa kwa kila kilo 1½ ya maziwa yanayozalishwa kwa zaidi ya kilo 7 kwa siku. **Msuya Amani** ■

Ukweli kuhusu ufugaji wa ng'ombe wa maziwa

1. Unaweza kuanzisha mradi wa ufugaji wa ng'ombe wa maziwa ukiwa na eneo dogo sana hata kiasi cha 0.001 ya ekari. Unachotakiwa ni kuwa na sehemu inayotosheleza kuwafungia ng'ombe wako.
2. Aina nzuri ya ng'ombe ambae analishwa vizuri, anaweza kuzalisha kiasi cha 50 - 60 za maziwa kwa siku.
3. Ng'ombe wa maziwa anaweza kula zaidi ya kilo 25 za sileji kila siku.
4. Sileji hutengenezwa kwa ajili ya kuhifadhi malisho na kutumika wakati ambao ni vigumu kupata majani mabichi. Kamwe isitumike kama mbadala wa virutubisho kwa ajili ya mifugo.
5. Usinunue ng'ombe kutoka kwenye sehemu yenye baridi kali, ukawapeleka sehemu yenye joto kali na ukategemea kuwa utapata kiasi sawa cha maziwa. Mfano, ng'ombe ambae anafungwa Arusha hawezi kupelekwa Dar Es Salaam akazalisha kiwango sawa cha maziwa na alipokuwa Arusha.
6. Endapo umejenga banda zuri na kununua aina nzuri ya ng'ombe, lakini ukawa hauna malisho mazuri na ya kutosha, usitegemee kuwa na mafanikio mazuri.
7. Ng'ombe ni kama binadamu; kwa kadri utakavyomuhudumia vizuri ndivyo nae atakavyokupatia faida zaidi. Wekeza kwenye kuwahudumia ng'ombe ili waongeze uzalishaji wa maziwa zaidi.
8. Huhitaji kwenda chuoni au kuajiri mtaalamu wa mifugo, unachohitaji ni kuwa na hari ya kufuga, kutafuta taarifa sahihi juu ya ufugaji na kujifunza kutoka kwa wafugaji ambao wamepata mafanikio.

Ongeza pato kwa kutengeneza siagi ya karanga

Mara nyingi, ni vizuri kuwaza kuwa kila zao unalozalisha unawezaje kuliboresha na kukupatia kipato zaidi.

Wakulima wa karanga walio wengi wamezoea tu kulima na kuuza karanga mara baada ya kuvuna na kuwaacha wengine wasio wakulima wakifaidika zaidi kutokana na jasho lao.

Ni vizuri kutafuta na kujifunza njia mbalimbali zinazoweza kusaidia kuboresha uzalishaji wako na pato likawa la uhakika zaidi, ambapo badala ya kuuza karanga zikiwa mbichi. Unaweza kutengeneza siagi ya karanga na kuuza.

Namna ya kutengeneza siagi ya karanga *"Peanut butter"*

Tabia Mwilima, mtengenezaji wa siagi ya karanga

- Chambua karanga kuhakikisha zote ni nzuri.
- Kaanga, menya na upepete.
- Pima uzito kisha saga mpaka ziwe laini.
- Andaa sukari, chumvi na mafuta ya alizeti.
- Mafuta yawe 20% ya uzito wa karanga, sukari 6% na chumvi 1.7%.
- Anza kuweka sukari na chumvi huku ukiongeza mafuta kidogo kidogo mpaka ichanganyike vizuri.
- Bandika jikoni moto ukiwa kidogo kwa muda wa dakika kumi na tano.
- Baada ya muda huo weka kwenye vifungashio na kuweka nembo tayari kwa kupeleka sokoni.

Prolapsi ugonjwa wa mbuzi unaosumbua wengi

Mimi ni mfugaji wa mbuzi kwa miaka mingi na sasa nafuga mbuzi wa maziwa, tatizo kuna mbuzi wangu ambao wanapata tatizo la viungo vya ndani kutoka nje kupitia sehemu ya haja kubwa. Je, nifanye nini?

Ayubu Nnko

Hali hii ijulikanayo kama prolapsi (*prolapse*) hutokea kwa viungo vya mnyama vyenye uwazi unaoonekana hadi nje ambavyo ni njia ya kutolea haja kubwa na njia ya uzazi. Viungo hivi hutolewa na kuonekana vikining'inia nje huku vikiwa vimegeuzwa nje ndani.

Kutokana na maeneo hayo zipo aina tatu za prolapsi: prolapsi ya njia ya haja kubwa (*rectal prolapse*) inayoikumba rektamu (*rectum*), prolapse ya sehemu ya mwazo ya uzazi (vaginal prolapse) na ile ya tumbo la uzazi (*uterine prolapse*). Prolapsi inaweza kuwapata ng'ombe, mbuzi na kondoo, nguruwe, farasi, punda, ngamia, mbwa, na mwanadamu.

Nini kinasababisha

Vagina prolapse: Tatizo hili hujitokeza kwa wanyama wakubwa hasa walio katika hatua ya mwisho ya ujauzito. Lakini mara chache limeonekana kwa wanyama wasio wajawazito hasa ambao hawajaanza kuzaa na kwa wanyama waliotoka kuzaa. Kwa wanyama wanaokaribia kuzaa tatizo husababishwa na mabadiliko makubwa ya vichocheo vya mwili

Ugonjwa wa prolapsi kabla ya tiba

na hasa kuongezeka kwa isitrojeni na rilaksini ambazo husababisha kulegea kwa misuli inayoshikilia kiungo hiki kwa kiasi kikubwa mno. Lakini pia mgandamizo mkubwa wa tumbo unaotokana na tumbo la uzazi lenye ujauzito. Tatizo hili ndilo linalotokea mara nyingi ukilinganisha na uterine prolapse.

Uterine prolapse: Tatizo hili pia linaweza kutokea mapema wakati wa kuzaa au masaa machache mara baada ya kuzaa kwa mnyama. Ukilinganisha na *vaginal prolapse*, *uterine prolapse* ni kubwa, ndefu (ikining'inia kufikia magotini akiwa amesimama) na nyekundu sana na huoneka vitu kama vifungo (kwa ng'ombe, mbuzi na kondoo) kwenye mfuko wa uzazi.

Tatizo hili linasababishwa na mgandamizo mkubwa na maumivu wakati wa kuzaa na mabaki ya kondo la nyuma yanayoongeza uzito ndani ya tumbo la uzazi.

Rectal prolapse: Tatizo hili halibagui jinsi, umri au aina ya mnyama (*breed*) wote wanauwezo wa kupata. Tatizo hili huwapata wanyama wadogo (akiwemo mtoto wa binadamu) wenye tatizo la kuharisha sana. Na visababishi vikuu ni magonjwa yanayoshambulia tumbo kama minyoo, magonjwa ya bakteria na uvimbe tumboni.

Matibabu

Mifugo wako wapatapo matatizo haya ni vizuri ukawasiliana na mtaalamu aliyekaribu nawe ili akusaidie au wasiliana na wataalamu waliopo Kitivo cha Tiba Mifugo Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo, au wengineo walio karibu nawe. ■

Mbuzi baada ya kufanyiwa tiba

kutoka Uk 3

...nyuki

Bidhaa zinazotokana na asali

Kuna aina nyingi ya bidhaa zinatokana na asali, kwa kutengenezwa na nyuki wenyewe na nyingine zikitengenezwa na binadamu kutokana na tafiti mbalimbali. Miongoni mwa bidhaa hizo ni:

- Asali yenyewe
- *Royal jelly*: Hii ni aina ya maziwa yanayotengenezwa na nyuki, ambayo hutumika kama tiba.
- Gundi: Hii hutumika kutengeneza bidhaa za aina mbalimbali kulingana na mahitaji ya mtumiaji.
- Nta: hutumika kutengenezea mishumaa, kulainisha nyuzi, kutengeneza dawa ya viatu, mafuta ya kupaka, pamoja na dawa ya ngozi.

Fahamu matatizo yanayokabili mifugo yako

Ni vizuri mfugaji kufuatilia afya ya nguruwe wako mara kwa mara

Nguruwe wangu ana tatizo gani, anapopanda badala ya kutoa mbegu hutoa damu! - Jesse Kafanabo, Tabora

Jambo la kwanza na muhimu ni mfugaji huyu kuwasiliana na afisa wa mifugo katika eneo lake ili kupata ushauri mwafaka.

Nguruwe kutoa damu badala ya mbegu inaweza kusababishwa na mambo mengi lakini ya muhimu hali hii inaweza kuwa anauvimbe kwenye njia ya mbegu unaosababisha damu itoke kupitia njia ya mbegu. Au anaweza kuwa na maambukizi kwenye njia ya mbegu yanayopelekea kutoa damu inayopita kwenye njia ya mbegu. Mara nyingi, tatizo hili huisha lenyewe baada ya muda fulani hasa kutegemeana na chanzo chenyewe. Mfugaji ambae nguruwe wake ana tatizo hili, avute tu subira litaisha.

Lakini pia kunauwezekano kuwa hatoi damu tu, bali anatoa mbegu zilizochangamana na damu. Hivyo, bado kunauwezekano kupanda na kusababisha kutungwa kwa mimba.

Ni muhimu kuwa na vitalu vya mboga

Katika sekta ya kilimo, mara nyingi wakulima na wadau wa kilimo huzungumzia na kuangalia zaidi mazao yaliyo rasmi kama ya biashara na chakula, huku wakisahau kuwa mazao ya mboga ni muhimu sana kwa afya.

Neema Mbise

Kutokana na umuhimu wa mazao haya, ni muhimu kufuata utaratibu na njia sahihi za kuzalisha mboga mboga, na moja wapo ni kuhakikisha kuwa unakuwa na vitalu vya mboga.

Ni kwa nini ni muhimu kuwa na vitalu!

Ni rahisi kufanya uangalizi: Katika hatua za mwanzo miche inapokuwa michanga inahitaji unagalizi wa hali ya juu ambao unakuwa vigumu kufanyika katika shamba kubwa kama vile umwagiliaji maji wa mara kwa mara, kivuli, n.k.

Hupunguza gharama na nguvu kazi: Kitalu kinahitaji eneo dogo sana, hivyo shughuli kama vile utayarishaji wa tuta, kusia mbegu, na kumwagilia ni rahisi kufanyika.

Hupunguza athari: Mara nyingine upandaji wa mbegu moja kwa moja shambani husababisha kutoota kwa mbegu hizo kutokana na sababu mbalimbali kama vile udongo kutuamisha maji, ukame (udongo kukosa unyevu) pamoja na uwepo wa wadudu waharibifu.

Eneo dogo hutumika: Miche ya mboga huhitaji eneo dogo la kitalu inapokuwa katika hatua za kwanza za ukuaji. Mimea mingi hukua na kustawi vizuri inapokuwa katika vitalu na baadaye kuhamishiwa shambani kupandwa.

Mfumo wa uzalishaji

Kuna aina mbili za mfumo wa uzalishaji ambayo hutumika katika uzalishaji wa miche:

- Uzalishaji kwa kutumia shamba
- Uzalishaji kwa kutumia vyombo mbalimbali

Mfumo wowote kati ya hiyo unaweza kutumika kutegemeana na hali ya mkulima na pia upatikanaji wa rasilimali.

Uzalishaji kwa kutumia shamba: Huu ni mfumo unaotumika kwa wakulima wengi katika kuzalisha miche ya mboga. Katika mfumo huu, matuta hutumika kuoteshea na kukuzia miche.

Aina za matuta ya mbegu

Matuta yaliyoinuliwa

Matuta haya hutengenezwa kwa kuinua udongo kiasi cha sentimita 15-20, kutoka usawa wa ardhi. Mara nyingi, haya hutumika wakati wa msimu wa mvua nyingi ili kuepuka maji kutuama katika tuta na kuharibu miche au mbegu. Pia matuta haya hutumika kwenye maeneo yenye udongo wa mfinyanzi ambao una uwezo mdogo wa kuruhusu maji kupita, jambo ambalo husababisha maji kutuama kwenye tuta.

Matuta yaliyodidimizwa chini

Matuta haya hutengenezwa mfano wa vijaruba vyenye kima cha sentimita 15-20 kutoka usawa wa ardhi. Mara nyingi haya hutumika wakati wa msimu wa kiangazi na yana uwezo wa kuhifadhi maji. Vile vile matuta haya hutumika katika maeneo yenye udongo wa kichanga ambao hupoteza maji kwa haraka zaidi.

Eneo linalofaa kuweka kitalu

Upatikanaji wa maji: Eneo la kitalu liwe karibu na chanzo cha maji kama vile bomba, chemichemi, mto, au ziwa. Upatikanaji wa maji kwa kipindi chote cha mwaka ni muhimu kwa ajili ya shughuli mbalimbali za uendelezaji wa kitalu.

Karibu na shamba: Eneo la kitalu lisiwe mbali na eneo ambalo limekusudiwa kupandwa miche hiyo. Hii itasaidia kupunguza gharama ya kusafirisha miche na athari nyingine kama vile miche kuharibika wakati wa kuhamishia shambani.

Karibu na barabara: Eneo la kitalu liwe karibu na barabara ili iwe rahisi kuleta pembejeo kwa ajili ya kitalu na kuhamisha miche au vifaa vilivyotumika kwenye kitalu.

Udongo

- Udongo unaofaa kwa ajili ya kitalu ni udongo mwepesi, yaani tifutifu, kichanga. Hii inamaanisha kuwa udongo utakaotumika kwenye kitalu uwe na mchanganyiko wa tifutifu na kichanga. Hii inasaidia mizizi kukua kwa urahisi na viumbe hai muhimu walioko ardhini kupata hewa kwa urahisi.
- Endapo udongo wako ni wa mfinyanzi basi changanya na mchanga.
- Udongo wa juu unafaa sana hasa ule unaotoka sehemu za msituni ambao bado haujatumika. Udongo unaotoka sehemu za wazi au sehemu iliyokuwa inalimwa mpunga haufai kwa ajili ya matumizi ya vitalu vya mboga. ■

Kitalu cha kisasa

Unaweza kupata mboga bila kuwa na shamba

Watu wengi wamekuwa wakilalamika kuwa wanatumia fedha nyingi kwa kununua mboga za majani kwa ajili ya matumizi yao ya nyumbani. Hali hii inatokana na watu hao kutokufahamu kuwa wanaweza kuzalisha mboga za kutosha kwa ajili ya matumizi yao katika maeneo wanayoishi bila kuhitaji kuwa na shamba.

Unaweza kuzalisha mboga kwa kupanda kwenye mifuko, makopo, ndoo n.k, kisha ukaweka barazani kwako.

Faida zake

- Utapata mavuno muda wote unapohitaji
- Ni njia nzuri ya kutunza mazingira yako
- Kupendezesha mazingira unayoishi kwani huonekana kama maua

**Tahadhari: Kamwe usitumie mifuko ya nailoni kupandia mboga*

Unaweza kuepuka upungufu wa vitamini A kwa kuku

Vifaranga wakiwa na madonda usoni wana tatizo gani na tiba ni nini? Msomaji wa MkM kutoka Singida

Ni vyema kufahamu kuwa huenda tatizo halikuanza wakati vifaranga walipoanguliwa ila linaweza kuwa limeanza tangu wakati yai linapoandaliwa na kutagwa.

Kwa kiasi kikubwa tatizo hilo husababishwa na upungufu wa vitamin A. Huenda kuku aliyetaga yai lililotokana na kifaranga hicho hakuwa na virutubisho vya kutosha vya vitamin A, hivyo, kifaranga alianguliwa akiwa na upungufu wa vitamin A. Pia, inawezekana kwamba baada ya kuanguliwa kifaranga hakupata lishe yenye kumwezesha kupata vitamin A, jambo linalosababisha madonda usoni.

• Upungufu wa Vitamini A kwa kuku wa asili hujitokeza zaidi wakati wa kiangazi kwa kuwa majani huwa yamekauka na nafaka zinazovunwa huwa hazitoshelezi mahitaji ya familia na kusababisha kuku kutopata chakula cha ziada mbali na kujitafutia wao wenyewe.

• Upungufu wa Vitamini A huanzia kwa kuku wanaotaga mayai wakati wa kiangazi yakiwa na upungufu mkubwa wa Vitamini A. Hivyo, vifaranga wanaototolewa hukumbwa na ukosefu wa vitamini na kadri wakuavyo mahitaji huongezeka zaidi na kusababisha macho kuathirika.

• Dalili za awali za upungufu wa Vitamini A huonekana katika rangi ya kiini cha yai ambacho huwa kimepauka ukilinganisha na mayai yanayokuwa yametagwa masika ambapo vyanzo vya vitamini A na vitamini zingine huwa ni majani mabichi.

• Dalili zingine ni vifaranga wadogo kufa ndani ya wiki mbili tangu watotolewe ama kuvimba macho na kutoa uchafu mithili ya kipande cha sabuni iliyolowekwa kwenye maji.

• Wengine hufa kwa kushindwa kula kutokana na kutoona.

Udhibiti wa upungufu wa Vitamini A

• Kuwa na bustani ya mchicha na majani kwa vijiji visivyo na shida ya maji wakati wa kiangazi.

• Kutumia vitamini mchanganyiko za madukani ambazo zina kiwango kikubwa cha Vitamini A. Kuwapa kuku wanaotarajia kutaga: wanywe kwa siku saba mfululizo na kuwapa tena pamoja na vifaranga baada ya kutotoa.

Tiba

Vifaranga wanapokuwa na tatizo la vipele usoni zingatia yafuatayo;

• Vifaranga wapatiwe vyakula vyenye vyanzo vya vitamini A vya kutosha.

• Chubua vipele vilivyopo usoni na upake ayodini (*iodine*)

• Hakikisha banda ni safi wakati wote

• Banda lisiwe na unyevu. Epuka kumwaga maji bandani

Epusha hasara kwa kutengeneza bidhaa za matunda

Katika maeneo mengi ya vijijini na hata mijini, limekuwa ni jambo la kawaida kuona wakulima wa matunda wakipata hasara kutokana na ukosefu wa soko la uhakika.

Hii inatokana na ukweli kwamba, wakulima walio wengi, wamezoea kuuza matunda yao yakiwa ghafi kutoka shambani. Aidha, hakuna wanunuzi wa kutosheleza kiwango kilichozalishwa. Hali hii hupelekea wakulima kuendelea kuwa duni bila kuwa na kipato hali ambayo huwakatisha tamaa.

Ili kuepuka hali hiyo, ni vizuri wakulima wakajifunza namna ya kusindika bidhaa mbalimbali zinazotokana na matunda wanayolima ikiwa ni pamoja na jamu au juisi na wakajipatia kipato badala ya hasara wanayopata kutokana na kutupa matunda baada ya kukosa wanunuzi.

Namna ya kutengeneza jamu ya matunda

Zifuatazo ni hatua za kutengeneza jamu, ikiwa ni bidhaa itakayokupatia kipato na kuepusha upotevu wa matunda.

• Andaa aina na kiasi cha matunda unachohitaji (matunda hayo yawe yameiva vizuri na yasiwe yameoza).

• Osha vizuri kisha umenye na kukatakata.

• Pima uzito kisha usage mchanganyiko wa matunda vizuri.

• Pima sukari kiasi cha ¾ ya uzito wa matunda (endapo aina ya matunda yako ni machachu, weka sukari sawa na uzito wa matunda)

• Changanya mpaka sukari iyeyuke kabisa.

• Acha kwa dakika 15 ili ichanganyike vizuri.

• Kwaruza ganda la limao au chungwa na uweke ili kuongeza ladha na kusaidia jamu igande vizuri.

• Bandika jikoni na kuchemsha hadi igande.

• Pima kuhakikisha imeiva vizuri (unaweza kuweka maji ya baridi kwenye sahani kisha kuweka uji wa jamu kidogo, ikiganda jam yako ipo tayari, na ikisambaa endelea kuchemsha kwani itakuwa bado)

• Weka jamu kwenye vifungashio ikiwa ya moto.

• Baada ya hapo weka nembo tayari kwa kupeleka sokoni.

• Hakikisha kuwa unazingatia vigezo vya ubora na kanuni za afya unapozalisha bidhaa yoyote kwa matumizi ya binaadamu.

Kwa maelezo zaidi unaweza kuwasiliana na Tabia Mwilima kwa simu +255 755 474 342.